

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Uzmanbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М. Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish Xamidova Z. U.	495
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati..... Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	501
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi..... Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	505
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish..... Shaymatova Nargiza Ashurovna	511
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari..... Shodmonova Odina G'ofur qizi	516
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili..... Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	520
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati..... Eldor Uskanov	525
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari Yusupova Jamila Karamatdinovna	530
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida) Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	534
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash..... Sobirov Azizbek Avzbekovich	541
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari..... Gadaev Ismat Yadgarovich	548
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	551
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari..... Kobilova Nasiba Xurramovna	554
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	561
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market..... Musyeva Shoira Azimovna	566
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi..... Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	570
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish..... Rashidova Xadicha Tursunalievna	575
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari Raxmanov Mexridin Sindarovich	581
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba..... Tashmatov Rustam Xusanovich	586
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	592
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti..... Zilola Jumanova	595
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан Абдуллоев Фуркат Олимджонович	602
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана..... Кадиров Алишер Исмаилович	607
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов Раупов Жамшид Рашидович	611

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abduraimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

BUDJET TASHKILOTLARIDA ICHKI NAZORAT TIZIMINI TASHKIL QILISHNING XUSUSIYATLARI

Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich

TDIU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada budjet tashkilotlari faoliyatini amalga oshirishda ichki nazorat tizimining zarurligi va ahamiyati nazariy jihatdan asoslangan. Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil etish va amalga oshirishning asoslari yoritilgan. Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini yo'lga qo'yishning normativ huquqiy asoslari keltirilgan. Budjet tashkilotlari faoliyat xususiyatlaridan kelib chiqib ichki nazorat tizimining amaldagi holati tadqiq qilingan. Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil etishni takomillashtirish yuzasidan takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, ichki nazorat, mablag'lar, moliyalashtirish, nazorat muhiti, hisobot.

Abstract: In this article, the need and importance of the internal control system in the implementation of the activities of budget organizations is theoretically based. Basics of organization and implementation of internal control system in budget organizations are explained. Normative and legal bases for establishment of internal control system in budget organizations are presented. Based on the characteristics of budget organizations, the current state of the internal control system was studied. Proposals for improving the organization of the internal control system in budget organizations are presented.

Key words: accounting, internal control, funds, financing, control environment, reporting.

Аннотация: В данной статье теоретически обоснована необходимость и значение системы внутреннего контроля при осуществлении деятельности бюджетных организаций. Изложены основы организации и внедрения системы внутреннего контроля в бюджетных организациях. Представлены нормативно-правовые основы создания системы внутреннего контроля в бюджетных организациях. На основе характеристики бюджетных организаций изучено современное состояние системы внутреннего контроля. Представлены предложения по совершенствованию организации системы внутреннего контроля в бюджетных организациях.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, внутренний контроль, фонды, финансирование, контрольная среда, отчетность.

KIRISH

Mustaqillik yillarida mamlakatimiz davlat Budjeti barqarorligini ta'minlash, davlat moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, Budjet ijrosiga oid axborotlarning ochiqqligini ta'minlash, Budjet mablag'lari taqsimlovchi organlar va Budjet tashkilotlarining hisobdorligini oshirish, davlat moliyaviy nazorati tizimini rivojlantirish, Budjet ijrosi jarayonini boshqarishda raqamli texnologiyalar va axborot tizimlaridan foydalanish orqali ortiqcha sarf xarajatlarning oldini olish yuzasidan tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishga alohida ahamiyat qaratildi. O'zbekiston

Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston-2030" Strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son Farmoni bilan "Fiskal barqarorlikni ta'minlash va davlat majburiyatlarini samarali boshqarish maqsadida natijaga yo'naltirilgan Budjetlashtirish amaliyoti"^[1]ni joriy qilish vazifasi qo'yilgan. Bunda, har bir faoliyat yo'nalishlaridan kelib chiqib, Budjet tashkilotlarida nafaqat Budjet mablag'lari, balki Budjetdan tashqari mablag'lardan maqsadli va samarali foydalanish orqali tashkilotlarning funksional vazifalarini bajarish orqali davlatning jamiyat va fuqarolar oldidagi mas'uliyatini to'la ado etish bosh maqsadlardan sanaladi.

Budjet tashkilotlari faoliyat yo'nalishlaridan kelib chiqib, ta'lim, sog'liqlini saqlash, madaniyat, sport, davlat boshqaruv organlari va shu kabi boshqa faoliyatlarni amalga oshirishda oqilona rejalashtirilgan holda uzluksiz mablag'lar bilan ta'minlash, mablag'larni belgilangan maqsadlar uchun yo'naltirish tashkilotlarning faoliyat samaradorligiga xizmat qiladi. Ushbu jarayonda Budjet tashkilotlarining nafaqat, faoliyatlari samaradorligini

ta'minlash, balki, mablag'larning maqsadli sarflanishini tashkil etish ichki nazorat tizimini to'g'ri tashkil qilish va amalga oshirish bilan uzviy bog'liq sanaladi.

Bu o'z navbatida, Budget tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilish zaruriyatini belgilab beradi. Shu bilan birga, Budget tashkilotlarida ichki nazorat tizimining nazariy va huquqiy asoslarini o'rganish, amaldagi holatini tizimli tahlil qilish, mavjud munozarali holatlarni o'rganish va ularning yechimini shakllantirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo qiladi.

TADQIQOT USULLARI

Budget tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilish mavzusi doirasidagi izlanishlarda kuzatish, qiyoslash, analiz va sintez, deduksiya va induksiya, abstrakt-mantiqiy fikrlash, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, guruhlashtirish, manbalarni sharhlash, tizimli yondashuv kabi tadqiqot usullaridan foydalanilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Budget tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilish borasida xorijlik hamda mamlakatimiz olimlari tomonidan izlanishlar olib borilgan. Xalqaro amaliyotda Budget tashkilotlari davlat sektoriga qarashli bo'lganligi sababli, ularni boshqarish va nazorat qilishda ichki nazorat tizimining talab darajasida yo'lga qo'yilishi tashkilotlar faoliyati samaradorligini ta'minlash hamda mablag'larning manzilli sarflanishining asosiy sharti sifatida qaratiladi.

Jumladan, xorijlik olimlardan Mohamad Azizal bin Abd Aziz, Jamaliah Said, Mahmudul Alam tomonidan Malayziya davlat sektori tashkilotlarida ichki nazorat tizimi va uni baholash amaliyoti tadqiq etilgan. Ushbu tadqiqot 24-federal vazirlik qoshidagi 109 departament va agentlik bo'limlari, shu jumladan Malayziyadagi Bosh vazir departamenti o'rtasida so'rovnoma to'plami asosida birlamchi ma'lumotlarni to'planib ichki nazorat amaliyotining o'n omili haqidagi fikrga asoslanib omillar tahlil tahlil qilingan. Natijada, moliya organlari guruhining ichki nazorat tizimi kuchli, muhandislik, axborot tizimi, ta'lim, tibbiyot va sog'liqni saqlash tizimidagi ichki nazorat umumiy o'rtacha ko'rsatkichda baholangan. Malayziyadagi davlat sektori ishonchli va samarali sektorga aylanishi uchun ichki nazoratni tashkil qilish va uni to'g'ri baholash bo'yicha takliflar shakllantirilgan [2].

Hung Tang Tri va Thien Huu Nguyen tomonidan tashkilotlarda buxgalteriya hisobi axborot tizimi bilan ichki nazorat tizimining o'zaro bog'liqligi borasida izlanish olib borishgan. Bunda, ichki nazorat tizimini to'g'ri yo'lga qo'yish buxgalteriya axborot tizimining to'g'ri ishlashiga xizmat qilishi, shuningdek, buxgalteriya axborot tizimining samarali ishlashi ichki nazorat tizimini boshqarishga olib kelishi asoslab berilgan. Buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimlarining uzviy bog'liqligi masalalari yoritilgan [3].

Vakhtang Nadiradze davlat sektorida ichki moliyaviy nazorat tizimini joriy etish borasida tadqiqot olib borgan. Davlat sektorida Budget mablag'larining samarali va maqsadli sarflanishi uchun ichki moliyaviy nazorat tizimini isloh qilishning zarurligi asoslangan. Davlat sektorida ichki auditning xalqaro me'yoriy hujjatlari va me'yoriy me'yorlari, ichki nazorat tizimini joriy etishda Yevropa Ittifoqi mamlakatlari amaliyoti ko'rib chiqilib, ushbu tajribalardan foydalanish yuzasidan tavsiyalar berilgan [4].

Salomi Jacomina Hehanussa buxgalteriya hisobi axborot tizimlarida ichki nazoratning roli haqida izlanish olib borgan: buxgalteriya axborot tizimlaridan foydalanish boshqaruv organi xodimlari nazoratisiz tashkilot muvaffaqiyatli ishlay oladimi yoki yo'qligi masalasiga aniqlik kiritish uchun ichki nazorat tizimining oltita muhim rolini aniqlagan. Kompyuterga asoslangan buxgalteriya hisobining axborot tizimlariga katta ta'sir ko'rsatishi kuzatilgan. Ichki nazorat tizimlari tashkilotdagi ortiqcha resurslarning oldini olishi, moliyaviy hisobotlar bilan bog'liq hisobdorlikni oshirish, tashkilotning faoliyatiga oid axborotlarning ishonchiligi va sifatini oshirishi, boshqaruv qarorlar qabul qilish va firibgarlikning oldini olish uchun osonlashishi asoslangan [5].

Z.U.Xamidova Budget tashkilotlarida ichki audit xizmati faoliyatini takomillashtirish borasidagi izlanishlarida Budget tashkilotlarida ichki audit va ichki nazoratni tashkil etilishi hamda nazoratning amalga oshirilishi, ichki audit va ichki nazoratning o'zaro bog'liq va farqli jihatlari asoslab berilgan. Ichki audit xizmatlari faoliyatini muvofiqlashtirish va boshqa davlat organlari bilan hamkorligini ta'minlash hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanib ichki audit va moliyaviy nazorat xizmati faoliyatini takomillashtirish [6] yuzasidan takliflar bergan.

B.K.Xamdamov va A.A.Ostonokulov tomonidan Budget tizimi Budgetlarida Budget nazoratini amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari, nazorat obyektlari va ularning tarkibi, nazorat usullari va shakllari, Budget nazoratini amalga oshirish bosqichlari, nazorat natijalarini umumlashtirish va rasmiylashtirishni tizimlashtirilgan [7] holda ifodalab berishgan.

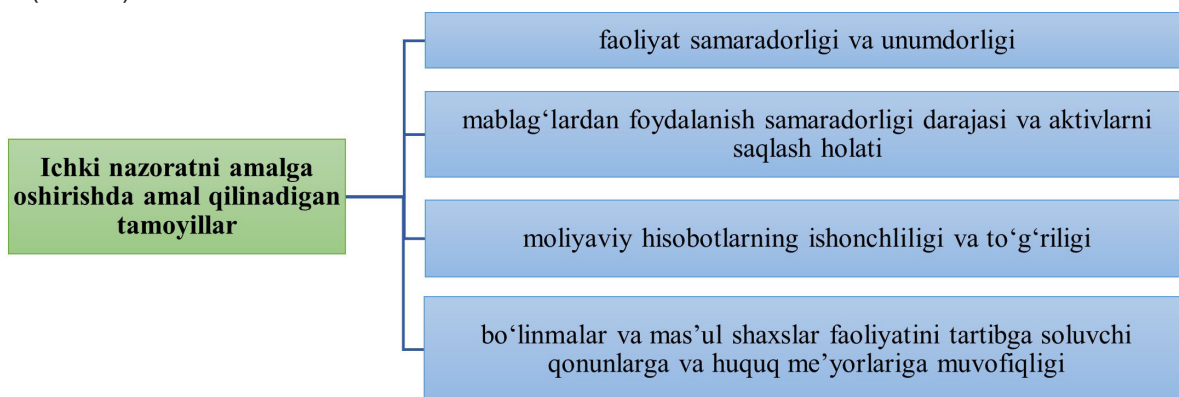
Sh.Qurbonov tomonidan davlat tibbiyot tashkilotlarida Budgetdan tashqari mablag'lar ichki auditini takomillashtirish masalalari ilmiy tadqiq qilingan. Tadqiqotchi tibbiyot tashkilotlarining Budgetdan tashqari mablag'lari bo'yicha ichki audit tadbirlarini tashkil etish va amalga oshirishga xizmat qiluvchi audit dasturi va rejasi [8]ni taklif etgan.

Mazkur izlanishlarda olimlar tomonidan Budget tashkilotlarida buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, nazorat va audit masalalari umumiy holda o'rganilgan. Ayrim hollarda ta'lim va sog'liqni saqlash muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish yo'nalishlari bo'yicha takliflar berilgan. Ammo, avtomobil yo'llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilish masalasi alohida tadqiqot obyekti sifatida o'rganilmagan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Budget tashkilotlari faoliyatini amalga oshirishda tashkilotning O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunlari, Prezident farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, tegishli vazirlikning buyruqlari hamda faoliyatga oid boshqa normativ huquqiy-hujjatlarning amaldagi ijrosini ta'minlash va ularga oid hisobdorlikni amalga oshirish ichki nazorat ning bosh maqsadi sanaladi. Budget tashkilotlarida ushbu maqsadni amalga oshirish uchun tegishli vazifalarni hal etish uchun mas'ul bo'linmalar va shaxslar belgilab olinadi.

Ichki nazorat – Budget tashkiloti faoliyat maqsadlariga asoslangan va maqsadga yetarli darajada erishish, tashkilot bo'linmalari faoliyatining faoliyat samaradorligi yoki unumdorligi, shu jumladan, mablag'lardan foydalanish samaradorligi darajasi va aktivlarni saqlash, moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va to'g'riligi, tashkilot faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar va huquq me'yorlariga muvofiqligi tamoyillarga mosligini tasdiqlash, bo'linmalar faoliyatiga birlashtirilgan vazifalar va ularni amalga oshirish bilan bog'liq tavakkalchiliklarni boshqarish, nazorat va boshqaruv jarayonlari samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan uzluksiz amal qiluvchi jarayondan iborat (1-rasm).

1-rasm: Budget tashkilotlarida ichki nazorat tizimida amal qiluvchi tamoyillar¹

Ichki nazorat tizimi Budget tashkiloti bo'linmalarida moliya-iqtisod, ijro intizomi, ishlar boshqarmasi, buxgalteriya hisobi, yuridik va ichki nazorat bo'limi hamda boshqa barcha darajadagi va barcha funksiyalar bo'yicha xodimlar tomonidan tashkil qilingan va amalga oshiriladigan ichki hujjatlar bilan qat'iy belgilangan ichki nazoratning tashkiliy tuzilmasi, nazorat qiluvchi chora-tadbirlari va usullari majmuidan iborat.

Ichki nazorat tadbirlari Budget tashkilotlari bo'linmalari moliya-iqtisod, ijro intizomi, ishlar boshqarmasi, buxgalteriya hisobi, yuridik va ichki nazorat bo'limi, boshqaruv xodimlari, shuningdek, ichki nazoratni amalga oshirish vakolati berilgan shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan hamda moliyaviy-xo'jalik faoliyatini amalga oshirishda qonunlar hamda Budget tashkilotining ichki hujjatlari talablari buzilishlarini aniqlashga, bo'linmalar tomonidan belgilangan maqsadlarga erishish samaradorligini, shuningdek, ichki nazorat tadbirlarini amalga oshirish jarayonida ichki nazorat subyektlarining o'zaro hamkorligini baholashga qaratilgan chora-tadbirlar majmuidan iborat ^[9].

Budget tashkilotlarida ichki nazorat tizimi quyidagi tamoyillar asosida tashkil qilinadi:

- uzluksiz faoliyat olib borish - ichki nazorat tizimining doimiy va tegishli faoliyat yuritishi Budget, smeta va shtatlar hamda xarajatlar me'yoridan har qanday chetga chiqishlar (og'ishlar)ni o'z vaqtida aniqlash va kelgusida ular yuzaga kelishining oldini olish imkonini beradi;
- ichki nazorat tizimi barcha ishtirokchilarining hisobdorligi - har bir shaxs tomonidan nazorat funksiyalarining bajarilish sifati ichki nazorat tizimining boshqa ishtirokchisi tomonidan nazorat qilib boriladi;
- vazifalar taqsimlanishi – Budget tashkiloti bo'linmalari nazorat funksiyalari bir-birini takrorlashiga yo'l qo'yilmasligiga va ushbu funksiyalar xodimlar o'rtasida muayyan aktivlar bilan operatsiyalarni tasdiqlash, operatsiyalarni hisobga olish, aktivlarning to'g'ri saqlanishini ta'minlash va ular inventarizatsiyasini o'tkazish bilan bog'liq funksiyalarning bir shaxsning o'zi tomonidan bajarilmaydigan tarzda taqsimlanishiga intiladi;

1 Muallif tomonidan shakllantirilgan

- operatsiyalarning tegishli ma'qullanishi va tasdiqlanishi – tashkilot va uning bo'linmalarida vakolatli shaxslar tomonidan ularning taalluqli vakolatlari doirasida barcha moliyaviy-xo'jalik operatsiyalari tasdiqlanishi tartibini belgilashga intiladi;
- tashkilot va uning bo'linmalarining kundalik ichki nazoratini amalga oshiradigan, bo'linmalarining o'zaro tashkiliy bog'liqligini va uning bevosita tashkilot raxbarlariga funksional hisobdorligini ta'minlash;
- tashkilotda ishlaydigan barcha ichki nazorat subyektlarining nazorat funksiyalarining tegishli bajarilishi uchun javobgarligi;
- tashkilotda barcha bo'linmalarining o'zaro aniq hamkorligi asosida ichki nazoratni amalga oshirish;
- doimiy rivojlanish va takomillashish – Budget tashkiloti ichki nazorat tizimining yangi vazifalarni hal qilish zarurati hisobga olingan holda moslashuvchan bo'lishi, tizimning o'zini kengaytirish va takomillashtirish uchun shart-sharoitlarni ta'minlashga intiladi;
- moliyaviy rejalar va istiqbolli prognozlar nisbatan chetga chiqishlar (og'ishlar) to'g'risidagi habarlarning o'z vaqtida uzatilishi - tashkilot va uning bo'linmalarida chetga chiqishlar (og'ishlar)ni bartaraf qilish to'g'risida qarorlar qabul qilish vakolatga ega shaxslarga tegishli habarlar uzatilishining maksimal qisqa muddatlari belgilanadi;
- tashkilot va uning bo'linmalari faoliyatining nazorati yo'lga qo'yilayotgan soxalari ustuvorligini belgilash - ichki nazorat tizimi bilan qamrab olinadigan strategik yo'nalishlar ajratib ko'rsatiladi.

Budget tashkilotida ichki nazorat tizimi quyidagi o'zaro bog'liq tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- bo'linmalar xodimlarining odob-axloq qadriyatlarini va bilimdonliklarini, raxbarlik siyosatini, raxbariyat tomonidan vakolatlar va javobgarliklarni taqsimlash usuli, tashkil qilish tuzilishi va xodimlar malakalari oshirilishini;
- tavakkalchiliklarni baholash - turli darajalarda o'zaro bog'liq va ichki izchil muayyan vazifalarni bajarishga taalluqli tavakkalchiliklarni identifikatsiyalash va tahlil qilishni o'z ichiga oladi;
- tashkilot va uning bo'linmalari rahbariyati qarorlarining tegishli ijrosini kafolatlaydigan siyosat va tadbirlarni umumlashtiruvchi va ma'qullashlar, jarimalar, tasdiqnomalar berish, tekshiruvlar o'tkazish, joriy faoliyat nazorati, aktivlar xavfsizligi kafolati va vakolatlarini taqsimlash kabi bir qator turli xil harakatlarni o'z ichiga oluvchi nazorat bo'yicha faoliyat;
- ma'lumotlarni o'z vaqtida samarali aniqlash, ularni ro'yxatdan o'tkazish va ularni ayirboshlashga yo'naltirilgan, shu jumladan barcha ichki nazorat subyektlarida tashkilot va uning bo'linmalarida qabul qilingan ichki nazorat siyosati va tadbirlari tushunchasini shakllantirish va ular ijrosini ta'minlash maqsadida axborot almashinuvi samarali yo'llari tashkil qilinishini o'z ichiga oladigan axborot ta'minoti va axborot almashinuvi bo'yicha faoliyat. Tashkilot va uning bo'linmalari axborotdan ruxsatsiz foydalanishdan himoyalash uchun chora-tadbirlar ko'radi;
- monitoring – boshqaruv va nazorat funksiyalarini o'z ichiga oladigan jarayon bo'lib, ushbu jarayon davomida vaqt o'tishi bilan tizimning ishlash sifati baholanadi. Ichki nazorat tizimini baholash moliyaviy hisobotlarning to'g'riligiga ta'sir ko'rsatuvchi xatolar yuzaga kelish ehtimolini aniqlash, ushbu xatolar jiddiyligini aniqlash va ichki nazorat tizimining belgilangan vazifalar bajarilishini ta'minlash imkoniyatini belgilash uchun o'tkaziladi ^[10]. Ichki nazorat tizimining samaradorligini baholash uchun tashkilot va uning bo'linmalarida mutaxassislar taklifi asosida mustaqil professional tashkilot – konsultant jalb qilinishi mumkin.

Ichki nazorat moliya-iqtisod, ijro intizomi, ishlar boshqarmasi, buxgalteriya hisobi, yuridik va ichki nazorat bo'limi, boshqaruv xodimlari, shuningdek, tashkilotning barcha darajadagi xodimlari tomonidan ularning amaldagi qonunlar hamda tashkilotning ichki hujjatlari bilan belgilangan vakolatlari doirasida amalga oshiriladi.

Budget tashkilotining ichki nazorat tadbirlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- tashkilotning faoliyat maqsadlariga erishishiga to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan yashirin va mavjud operativ, moliya, strategik va boshqa tavakkalchiliklarni aniqlash va tahlil qilish;
- ichki nazoratning jiddiy tarkibiy qismlarini baholash;
- Budget ijrosi jarayonlarining ichki nazorat tizimi samaradorligini baholash;
- tashkilot tarkibiy bo'linmalari, mansabdor shaxslari va boshqa xodimlarining ish samaradorligi mezonlarini aniqlash va baholash;
- moliyaviy va boshqa ma'lumotlarni oldingi davr uchun taqqoslanadigan axborot yoki kutilayotgan faoliyat natijalari bilan solishtirish orqali ko'rib chiqish;
- voqea-hodisalar, operatsiyalar va tranzaksiyalarni hisobga olishning mos usullaridan foydalanish;
- aktivlar to'g'ri saqlanishi va foydalanilishi holatini tekshirish;
- ichki nazorat tadbirlarini tegishli hujjatlashtirish;
- ichki nazorat tizimi sifatini muntazam baholab berish;
- Budget tashkilotining barcha xodimlarini ularning ichki nazorat sohasidagi majburiyatlari to'g'risida xabardor qilish;

- tashkilot xodimlari o'rtasida muhim vazifalarni taqsimlash (shu jumladan, operatsiyalarni ma'qullash va tasdiqlash, operatsiyalar hisobini yuritish, resurslarni yo'naltirish, saqlash va olish, operatsiyalarni tahlil qilish va tekshirish bo'yicha);
- operatsiyalarning faqat taalluqli vakolatlarga ega shaxslar tomonidan tasdiqlanishi va amalga oshirishi;
- ichki nazorat maqsadlariga erishish uchun kerakli boshqa tadbirlar.

Ichki nazorat tadbirlarini o'tkazishda tekshirish, kuzatish, tasdiqlash, qayta hisoblash usullari, shuningdek ichki nazorat tadbirlarini amalga oshirish uchun kerakli boshqa usullar qo'llaniladi. Ushbu tadbirlar ichki nazorat muxiti bilan uzviy bog'liq bo'lib, bo'linmalarning hisobdorligi va nazorat vositalaridan foydalanish holatiga baho berishga xizmat qiladi.

XULOSA

Budjet tashkilotlarining faoliyati samaradorligi bevosita ularni oqilona moliyalashtirish va boshqarish bilan uzviy bog'liq bo'lganligi bois, ularning faoliyatini doimimiy nazorat qilish hamda to'g'ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish maqsadida ichki nazorat tizimining mavjudligi va uni amalga oshirish muhim hisoblanar ekan. Ichki nazorat tizimi bir vaqtning o'zida tashkilot bo'linlari va xodimlarining zimmasiga yuklatilgan vazifalarning bajarilishi holati, tashkilotda normativ-huquqiy hujjatlarga amalga qilinishi, belgilangan maqsad va rejalariga erishish natijalari, mablag'larning to'g'ri saqlanishi va maqsadli sarflanishi, bo'linalarning hisobdorligi, moliyaviy-xo'ajlik faoliyatiga oid axborotlarning ishonchligini ta'minlashning bevosita vositasi sanaladi.

Budjet tashkilotlarining faoliyat yo'nalishlaridan kelib chiqib, amaldagi qonunchilik talablari asosida hisob siyosati ishlab chiqilib amaliyotga joriy etilsa, ushbu hisob siyosatining to'la-to'kis amalga oshirilishi ichki nazorat tizimining yo'lga qo'yilishi bilan uzviy sanaladi. Shu bois, hisob siyosati va ichki nazorat tizimi bo'yicha ishlab chiqiladigan tartib-qoidalar o'zaro mos bo'lishi zarur.

Bizningcha, Budjet tashkilotlarining maqsad va vazifalarining yaxlit holda amalga oshirilishi tashkilotning har bir bo'lim va bo'linmalari, ulardagi xodimlarning o'z vazifalarini bajarishi hamda hisobdorligi, rahbar xodimlarning tarkibiy bo'linmalarga oid axborotlardan foydalanishi, biznes rejalar, shtatlar va smetalar rejalarining bajarilishi, smeta-shtat intizomiga amal qilinishi ichki nazorat tizimining to'g'ri tashkil etilishi bilan uzviy bog'liq.

Ichki nazorat tizimini to'g'ri yo'lga qo'yish va samarali amalga oshirish uchun har bir Budjet tashkilotida "Ichki nazorat tizimi to'g'risida nizom" ishlab chiqilishi va unga amal qilinishi zarur. Bunda, ichki nazorat tizimiga kiruvchi subyektlar, ularning vakolatlari, hisobdorligi va javobgarligi, nazoratni amalga oshirish vositalari, tamoyillari va usullari, nazoratning davriyligi, axborot almashish tartiblari, nazorat subyektlarining hamkorligi va shu kabi boshqa masalalar nizomda o'z aksini topadi. Har bir vazirlik va idoralar tizim tashkilotlari uchun namunaviy ichki nazorat tizimi bo'yicha nizomni shakllantirishi hamda tizim tashkilotlari ushbu nizom asosida o'zining nizomini shakllantirishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston – 2030" Strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son Farmoni
2. Mohamad Azizal bin Abd Aziz, Jamaliah Said, Mahmudul Alam. Assessment of the Practices of Internal Control System in the Public Sectors of Malaysia. Asia-Pacific Management Accounting Journal, 2015. Vol. 10(1), pp. 43-62
3. Tang Tri Hung – Nguyen Huu Thien – Nguyen Hieu Trung - Le Thuy Dung. Relationship between accounting information system and internal control system. TÀI CHÍNH CÔNG THƯƠNG. Tháng 8/2017.
4. Vakhtang Nadiradze. (2022). Introduction of Internal Financial Control System in the Public Sector. Scientific Journal "Spectri", 1. <https://doi.org/10.52340/spectri.2022.18>
5. Salomi Jacomina Hehanussa. The Important Role Of Internal Control In Accounting Information Systems. Vol. 2 No. 6 (2024): Asian Journal of Social and Humanities.
6. Xamidova Z.U. Budjet tashkilotlarida ichki audit va moliyaviy nazorat xizmatlari faoliyatini samarali tashkil qilish masalalari. Monografiya. – T.: "VNESHINVESTPROM", 2021. 183 b.
7. Hamdamov, B. K., & Ostonokulov, A. A. (2018). Budjet nazorati. O'quv qo'llanma. T.: "Iqtisod-Moliya", –318 b.
8. Qurbonov Sh.M. Davlat tibbiyot tashkilotlarida Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va ichki auditni takomillashtirish. i.f.f.d. (PhD) diss. avtoreferati. – T. 2022. –58 b.
9. Ostonokulov, A. A., & Abduraxmonov, I. (2019). Budjet tashkilotlarida ichki audit xizmatini takomillashtirish masalalari. XXI asr: fan va ta'lim masalalari" ilmiy elektron jurnali, 1.
10. Kuliboyev A. Sh. Budjet nazoratining nazariy-uslubiy asoslari //World scientific research journal. – 2023. – T. 16. – №. 1. – S. 31-37.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.